

életművének további kötetei gyorsabb ütemben jelenjenek meg.

Batári Gyula

Gárdonyi Géza: Dávidkáné. Sajtó alá rendezte és az utószót írta: Z. Szalai Sándor és Tóth Gyula. Bp. 1962. Szépirodalmi K. 373 l.

„Nem a nagyformák mestere, hanem a kis formák finom és gyengédkezű műve” — írja róla Schöpflin Aladar. Valóban, igazi műfaja a novella, illetve a novellát terjedelmében, cselekményében gazdagító kisregény. A századforduló magyar irodalmában tehát elsődlegesen ezek a „terjedelmesebb novellák” jelölik ki helyét.

A *Dávidkáné* címszóval ellátott kötetet Z. Szalai Sándor és Tóth Gyula állította össze és látta el utószóval. A válogatás Gárdonyi írói pályafutásának első kisregényeit tartalmazza, amelyek keletkezési sorrendben követik egymást: *A lámpás*, *Dávidkáné*, *Az a Hatalmas Harmadik* és *Az öreg tekintetes*. A felsorolt művek természetesen is összefüggnek, s mintegy kiegészítik egymást.

A fent említettek alapján önként adódik a következő megállapítás: a válogatók érdeme hogy a kötet összeállításában olyan szempontokat érvényesítettek, amelyekkel eddig még nem találkoztunk, tehát a korábbi kiadásokhoz viszonyítva új.

A lámpás és *Az a Hatalmas Harmadik* problémaköre azonos. Mindkét műben más-más történeten keresztül mutatja be az író az egyházi házasság felbonthatatlanságának ésszerűtlenségét, szembefordul az egyház merev, embertelen törvényeivel. Mindez azt tükrözi, hogy a tragikus házasság nemcsak az író saját életét tette tönkre, de végzetesen kísért számos művében, nőalakjában is.

A lámpás 1894-ben jelent meg először folytatásokban, a *Nemzeti Iskola* lapjain. A kisregényben az író rámutat az egyház már-már korlátlanul mondható eszmei-politikai befolyására az iskolai rendszerben.

Tulajdonképpen *Az a Hatalmas Harmadik* volt az első Gárdonyi-mű, mely írója nevét külföldön is ismerte tette. A keletkezési sorrendet követve most nem az említett regénynek kellene következnie — ezt csak 1902-ben írta —, de a közös téma szükségessé teszi, ugyanis *A lámpás*ban a felbonthatatlan egyházi házasság problémájának társadalmi vetületét rajzolja meg, ebben a regényben viszont a kérdés filozófiai és lélektani vonatkozásait írja le.

A kötet harmadik kisregénye az 1898-ban írott *Dávidkáné*, amelyet az *Egri csillagok* előtanulmányának és melléktermékének tekinthetünk.

*Az öreg tekintetes*ben — amely 1904-ben íródott — félreérthetetlenül nyilvánvalóvá

válík annak a társadalmi rendnek éles bírálata, ahol nem az emberi érték számít, hanem a pénz, a vagyon.

Az említett kisregényekben kettős hatás érződik, mégpedig a realizmus és a romantika nagy mestereié. A tömör és hangulatos leírások a párbeszédék elevevességével párosulnak. Amennyiben az említett művek kiadásait összehasonlítjuk a jelenlegivel, akkor láthatjuk, hogy az eredeti szöveget a különböző kiadásokban többször is megváltoztatták. Így pl. *Az a Hatalmas Harmadik* élesen bíráló utószavát egyszerűen kihagyták. Természetesen az említett műben nemcsak egyszerű utószó-kihagyásról van szó, ugyanis a mű 2. kiadását a 7. kiadással összehasonlítva, arra a megállapításra jutunk, hogy számos helyen találkozunk változtatásokkal: szavak, mondatok átalakításával, kiegészítéssel és teljes kihagyásával.

A négy kisregényt tartalmazó kötet megjelentése már nagyon időszzerű volt, ugyanis *A lámpás* kivételével a felszabadulás óta most jelennek meg először.

Mérvő Éva

Hegedűs András: Gárdonyi, a néptanító. Bp. 1962. Tankönyvkiadó V. 167 l. 6 t.

Újabb értékes munkával gyarapodott a pedagógia és a szépliteratura határterületének irodalma. Hegedűs András, ennek a tárgykörnek hivatott művelője, ezúttal Gárdonyi tanítói munkásságának sokoldalú bemutatását nyújtja. Szól a nehéz sorsú diák küzdelmeiről, a meglett ember megalázó sorsáról, s az ezek ellenére is magas eszményekért lelkesedő pedagógusról, a népnevelőről, s végül mindezek irodalmi kihatásairól.

Az anyag lelkiismeretes felhasználásán túl, az értékelés tekintetében már nem mindig következetes a tanulmány. Miután számára minden Gárdonyira vonatkozó adat egyformán értékes, nem rostálja meg azokat, s nem veszi figyelembe, hogy mikor, milyen körülmények között keletkeztek, s hogy mennyire lehet azoknak hitel adni. Különösen a visszamemlékezések fenyegetnek azzal a veszéllyel, hogy megszépítenek egyes vonásokat.

Mindez korántsem jelenti azt, hogy a Gárdonyi-kép egyoldalú lenne, mert a szerző éberrel vigyáz arra, hogy minden esetben rámutasson Gárdonyi eszmeiségének korlátaira is, a lelkesedések inkább a pedagógusnak szólnak.

A könyv írója nem feledkezik meg arról sem — ami a mi számunkra a legfontosabb —, hogy Gárdonyi író volt. Sajnálatos e tekintetben, hogy a szerző előtt az 1950-es évek szemlélete és Gárdonyi-képe lebeg, s hogy ebből sem elvenni, sem hozzátenni meg sem kísérli, nem tartja feladatának. Igaz,